

- 1889 Päivälehtis första provnummer utkommer den 16 november
- 1890 Päivälehti börjar utkomma sex dagar i veckan fr.o.m. början av året
- 1894 De ”unga” av Päivälehti ger upphov till det ungfinska partiet
- 1903 Päivälehtis grundare Eero Erkko förvisas ur landet
- 1904 Päivälehti indras för evigt; det sista numret utkommer 3.7.
Helsingin Sanomats första provnummer utkommer 7.7.; Sanoma Osakeyhtiö grundas
- 1905 Eero Erkko återvänder till Finland och året därefter till Helsingin Sanomats direktion
- 1914 Helsingin Sanomat blir Finlands största tidning (vardagsupplaga 28 000); tidningen börjar utkomma sju dagar i veckan
- 1927 Eero Erkko avlider; Eljas Erkko blir chefredaktör och verkställande direktör
- 1932 Ilta-Sanomat börjar utkomma som Helsingin Sanomats kvällsupplaga
- 1954 Helsingin Sanomat till Nordens största prenumerationstidning (vardagsupplaga över 230 000)
- 1961 Chefredaktör Yrjö Niiniluoto avlider, Teo Mertanen och Aatos Erkko till chefredaktörer
- 1965 Eljas Erkko avlider, Aatos Erkko till verkställande direktör
- 1976 Heikki Tikkanen blir ansvarig chefredaktör
- 1977 Den nya produktionsinrättningen Sanomala i Vanda tas i bruk med ny offset-teknik
- 1983 HS-månadsbilaga utkommer; den elektroniska tidningen Kaapelisanomat börjar synas i Helsinki Televisio
- 1986 Beslut om det andra tidningstryckeriet till Varkaus
- 1988 Helsingin Sanomats vardagsupplaga över 460 000, söndagsupplaga över 540 000
- 1989 Beslut om det tredje tidningstryckeriet till Forssa

Päivälehti's redaktion 1893. Sittande (från vänster): Santeri Ivalo, E. O. Sjöberg, Eero Erkko, Filip Warén. Stående (från vänster): Kasimir Leino, Reinh. Roine, Juhani Aho, Arvid Järnefelt, Erkki Reijonen.

Från ungfinnarnas Päivälehti till 100-årsjubilerande Helsingin Sanomat

PÄIVÄLEHTI.

I augusti 1889 sändes från Jyväskylä ett cirkulär till "intresserade medborgare":

Från allt flera håll har det redan länge framförts önskemål om grundandet av en finskspråkig tidning i Helsingfors, en finsksinnad och s.k. frisinnad framstegsvänlig tidning. För att eliminera den skriande bristen på en dylik tidning har under tecknarna beslutat att fr.o.m. nästa årsskifte utge i Helsingfors . . . en tidning med denna inriktning.

Undertecknarna var **Eero Erkko** som var chef-redaktör för tidningen Keski-Suomi i Jyväskylä och författarna **Arvid Järnefelt** och **J. Brofeldt**, senare känd som **Juhani Aho**.

Så fort som den nödvändiga garantisumman, som vi uppskattat till ca 10 000 mark för nästa år, har tecknats utkommer ett provnummer och tidningen börjar utkomma regelbundet från början av 1890.

Man lyckades inte samla ihop den önskade summan men ett övertygande stort antal anhängare skrev sitt namn på garantilistan, allt från Santeri Alkio, Minna Canth och Castréns till Lucina Haggman, Matti Kurikka, E. N. Setälä, N. R. af Ursin och Matti Äyräpää.

Det första provnumret av Päivälehti utkom den 16 november 1889. Detta datum har bolaget sedan fått fira som sin bemärkelsedag i tio decennier.

I provnumren — det andra utkom den 5 december — meddelade Päivälehti att det börjar utkomma varje vardag klockan fem på eftermiddagen och räknade upp yngre författare och andra bemärkta personer inom olika samhällsområden vilka alla hade lovat att aktivt ta del i tidningens redigering.

I sin presentation, "när den nu för första gången stiger över läsarnas tröskel", sannolikt med ord av Juhani Aho, framförde Päivälehti sina avsikter: att göra finskan till bildnings- och ledande språk för att man skulle kunna väcka ett nationellt medvetande och höja folkets bildning. Inte med husbondens röst utan som tjänare ville Päivälehti "enligt möjlighet direkt berätta för läsarna om både nya och gamla idéer, utan fruktan behandla brännande frågor i andra länder och även sådana frågor som i vårt eget land ännu står på dagordningen". Och ytterligare: "Denna tidning är avsedd att föra fram vårt folks önskemål och att fungera som ett lojalt organ för folkets behov."

Genom denna "unga" inriktning skilde sig Päivälehti från de "gamla" inom det finska partiet vilka var mer försiktiga. Päivälehti antog att de finsksinnade politikerna bättre kunde driva finskhetens sak, då de kunde ta fasta på folkets önskemål och behov som kanaliserats via Päivälehti.

1890—

Det dagliga redaktionsarbetet föll det första året på två män. Eero Erkko fungerade som oavlönad chefredaktör och ekonomichef; som redaktionssekreterare och ansvarig för utrikesavdelningen verkade E. O. Sjöberg vilken erhållit sin journalistiska erfarenhet på tidningen Finland i huvudstaden. Två andra av de ursprungliga undertecknarna var inte i Helsingfors, Järnefelt studerade och Aho var i Paris. Visserligen skrev de båda under årens lopp i Päivälehti. Järnefelt medverkade med när-

Redaktionssekreterarens rum 1909.

Skrivare på monotypeavdelningen 1909.

Eero Erko, Päivälehtis grundare och första chef-redaktör.

mare hundra och Aho med hundratals artiklar i Päivälehti och Helsingin Sanomat.

Understödarna var trogna och medarbetarna självupppoffrande, men den lilla tidningen fick alltför få annonser. Dess ekonomi behövde ett aktiebolag som stöd och i slutet av 1890 grundades Helsingin Suomalainen Sanomalehti Osakeyhtiö (Helsingfors finska tidnings Ab).

I sin glädje skyndade sig Päivälehti att den 15 december utkomma som ett provexemplar för 1891 med en upplaga på 50 000 ex. Tidningen hade blivit större, nu 66 × 44 cm, och den utkom nu klockan sju. Redaktionen hade också förstärkts med tre unga män, alla nyblivna filosofie kandidater. Filip Warén var mångkunnig, vilket ju krävdes vid Päivälehti. Han var mötesreferent, nyhetsjournalist, översättare, stenograf vid lantdagen och som "sångare fyllde han den lilla redaktionen med muntra folksånger även under pågående arbete". Kasimir Lönnbohm (Leino), en språkmästare och sanningssökare, var den skriftliga auktoriteten vid Päivälehti 1890–98 och produktiv som Aho. Han introducerade på Päivälehti sin diktande lil-

lebror som vid en ålder av 21 efter sin bror anställdes som teaterkritiker; Eino Leinos tjänst vid Päivälehti och senare Helsingin Sanomat utvidgades senare till redaktör och kåsören Mikko Wilkastus och Teemu. Den tredje mannen, Santeri Ingman (Ivalo), kom under 47 år, dvs. ända till sin död att bli en av tidningens stöttepelare.

Tidningens innehåll kom att behandla folkundervisning, nykterhet, arbetarklassens ärenden både i hemlandet och utomlands, kvinnosaksfrågor, lantdagshändelser, naturvetenskap, svar på juridiska frågor och på utrikesavdelningen aktuella notiser och artiklar om den tidens ideologier och skeenden. Den skönlitterära avdelningen ägnades ett extra stort intresse och som ett bevis på detta räknade tidningen upp förutom de redan nämnda medarbetarna bl.a. Kauppi-Heikki, Louis Sparre och Karl A. Tawaststjerna.

Tidningens viktigaste uppgift skulle fortfarande vara att stöda och utveckla våra lagar och alla nationella institutioner. Tidningens politiska ståndpunkt skulle fortfarande i grund och botten vara finsksinnad.

Päivälehti utkom sista gången 3. 7. 1904, Helsingin Sanomat för första gången 7. 7. 1904.

Annonssätteriet 1909.

Eero Erkkö skisserade omfattande "det unga Finlands" program i förtälet till det första julalbumet Nuori Suomi (det unga Finland) på 9 sidor i november 1891. Det var Päivälehtis redaktion som gav ut denna skrift med texter, illustrationer och sånger och den såldes omedelbart slut. Käsören Tiera (Santeri Ivalo) skrev 23. 12. 1891 i Päivälehti:

Numera finns en total fanatism kring "det unga Finland". Till all tur är det inte "unga Finland" självt som ivrar. Den finskhetsiver som nu råder, har uppstått bland den stora allmänheten. Den har smitt av sig inte bara bland "gamla" och "unga", utan även bland de svensksinnade. Hela den läsande allmänheten har drabbats av en enda mani. Alla skulle önska sig ett eget exemplar av Päivälehtis julalbum "Nuori Suomi".

De första provexemplaren av Päivälehti hade tryckts på Hufvudstadsbladets tryckeri. Redan 6. 12. 1889 undertecknade Eero Erkkö och Aug. Schauman ett tryckeriavtal för ett år och det förlängdes sedan för 1891. Fr.o.m. början av 1892 trycktes tidningen med samma Marinoni-maskin,

men nu hade man lyckats köpa den. Man hade också flyttat från Central-Tryckeriet till hyrda utrymmen vid Högbergsgatan. Tryckeriet var nu "sin egen och oberoende av andra".

Redaktionen måste fortfarande arbeta i de hyrda rummen vid Fabiansgatan, mitt emot det gamla tryckeriet. Redaktionen fick allt som oftast ta emot besök av medarbetare eller andra vänner. Besökande kompositörerna var Robert Kajanus, Armas Järnefelt, Oskar Merikanto, Jean Sibelius, målarna Väinö Blomstedt, Axel Gallén (-Kallela), Eero Järnefelt, Pekka Halonen, författare och lingvister såsom Werner Söderhjelm som lärde sig skriva sina artiklar på finska och naturligtvis Päivälehtis "egen" poet och idoga anhängare J. H. Erkkö, Eero Erkkös storebror som redan var en känd lyriker. Redaktionen besöktes också av tjänstemän, jurister och politiker både från Helsingfors och landsorten.

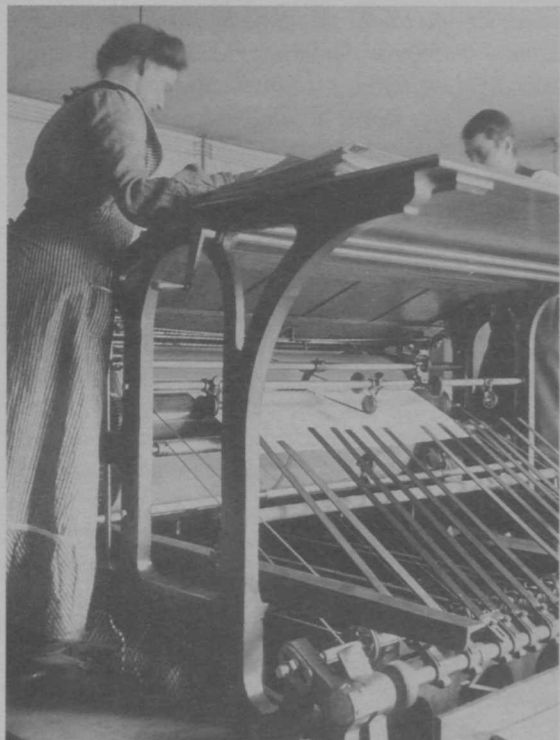
Det blev en vana att samlas i synnerhet lördag kväll för att umgås, sjunga och framför allt att diskutera. De språkkunniga översatte sent på natten via telegrafan inkomna utländska telegram och tidningen från Petersburg. Ingen klagade över att en kvinnlig redaktör deltog. Den orädda Päivälehti hade som första finländska tidning anställt en kvinna. **Tekla Hultin**, en av landets första kvinnliga studenter och landets första kvinnliga filosofie doktor (1896), arbetade på tidningens utrikesredaktion 1892—1901. Fr.o.m. 1894 medarbetade i statliga frågor signaturen K. J. S. dvs. jur.dr **Kaarlo Juho Ståhlberg** som sedermera (1908) anslöt sig till redaktionen som konsultativ medlem. Han var ledamot av direktionen ända tills han valdes till republikens president (1919).

Denna grupp medarbetare vid Päivälehti fick småningom namnet Nuoren Suomen Klubi (Unga Finlands klubb) och i dess namn publicerades en serie skrifter med titeln Kirjasia Kansalaisille (Skrifter till medborgarna). I publikationerna behandlade de mest kända skribenterna statliga, samhällseliga och andra frågor i anslutning till bildning. Den ungfinska klubben grundade 25.11.1894 **det ungfinska partiet** som senare kallades det konstitutionella finsksinnade partiet och 1918 fick namnet Nationella framstegspartiet. Partiets program utarbetades av Eero Erkkö, Jonas Castrén, K. J. Ståhlberg, R. Erenius, Th. Homén och Th. Rein.

Postningsrummet 1909.

På 1910-talet fanns det flera snällpressar i tidningshuset.

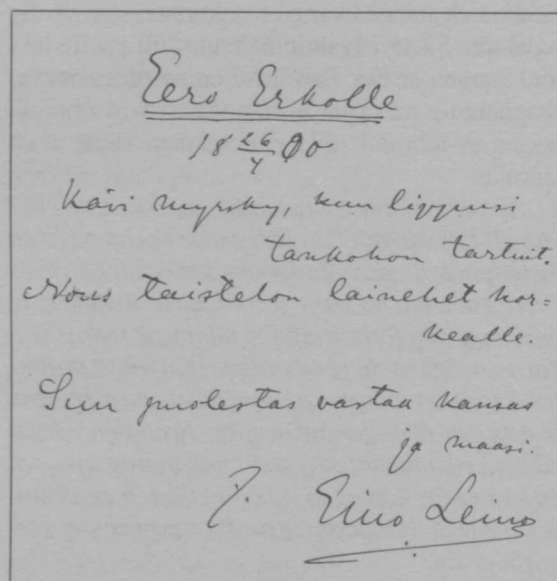
Julalbumet Nuori Suomi utkom utan avbrott ända till 1940.

Själva-Päivälehti blev dock försenat p.g.a. tryckhinder. Förhandscensur rådde i landet. Varje tidning hade sin censor som på förhand granskade tidningen. Censorns röda penna ledde till dyra förseningar. 1897 försenades Päivälehti 40 gånger och 1898 98 gånger. För att lura censorn började tidningen publicera tråkiga saker i form av allegorier som läsarna lärde sig tyda.

Sedan Nikolai Bobrikoff 1899 blivit generalguvernör drabbades Päivälehti förutom av tryckhinder också av en tre månader lång indragning från slutet av augusti till utgången av november.

1900—

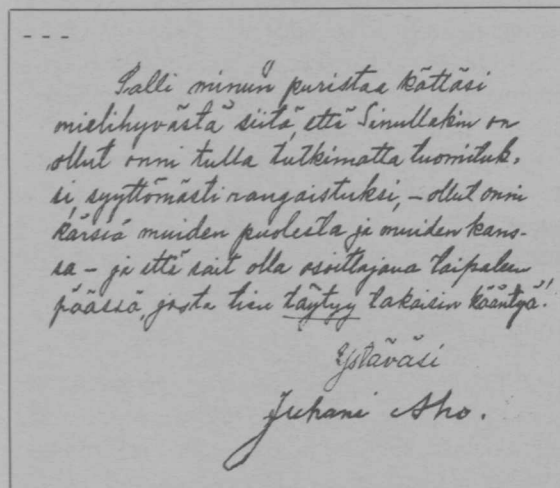
1900 följde ytterligare tryckhinder och Bobrikoffs beslut om att avskeda Eero Erkko som ansvarig chefredaktör. Eino Leino tillägnade Erkko en dikt som började med orden "Det gick en storm då Du fattade tag om Din flaggas stång, kampens vågor reste sig höga - - För Dig svarar Ditt folk och land".

Juhani Aho skrev ett brev på sex sidor, i själva verket ett spån, "Låt mig i dag gratulera Dig".

Låt mig få trycka Din hand i tillfredsställelse

över att även Du har haft turen att bli dömd utan att höras, oskyldigt straffad, — fått lida för andra och med andra — och att Du fick visa vägen i det skede då vi måste vända tillbaka! Din vän Juhani Aho.

26. 4. 1900, dagen för det officiella avskedandet, firades Erkko med en medborgarmiddag som naturligtvis inte fick refereras i Päivälehti. Eero Erkko fick stanna kvar på redaktionen som vanlig redaktör. Santeri Ivalo utnämndes till chefredaktör. Samma år fick Päivälehti en ny order om indragning för tre månader från slutet av oktober till början av februari 1901. Direktionen sände ut ett cirkulär:

Vi vet inte om Ni redan är en läsare av eller vän till Päivälehti. Vi är förvissade om att Ni är en fosterlandsvän och vänder oss därför till Er. Vi är övertygade om att varje fosterländsk medborgare med sorg och förbittring ser tidningar indras och gärna inlägger sin reservation. Den bästa protesten är att prenumera på den indragna tidningen fr.o.m. att den igen utkommer. Protesten verkar då i två riktningar: en protest mot indragarna och en sporre för tidningen. I båda fallen är protesten desto effektivare ju större medborgargrupper som ansluter sig.

Tidningens läsekrets ökade tusenfalt. "Detta faktum uppmuntrar och sporrar tidningsredaktionen på bästa sätt i dess arbete och strävanden" skrev Päivälehti 1. 2. 1901. Men redan i början av juni drogs tidningen in för fyra månader.

1903 förvisade Bobrikoff Eero Erkko ur landet då Bobrikoff ansåg honom vara en av de främsta uppviglarna till det hemliga motståndet och distributörerna av underjordisk litteratur.

Erkko fick följande brev från Landskansliet:

Hans Excellens Generalguvernören har underrättat mig, att Hans Majestät Kejsaren Allerhögst bifallit till förbudandet åt Er att vistas inom Finland, - - - På grund av detta förpliktas Ni att senast inom tre dagar, räknat från den 5 maj 1903, utresa från Finlands gränser. Därjämte är Ni förberedd, att ifall Ni icke avreser från Finland inom den utsatta tiden eller egenmäktigt återvänder till Finland, med Er bliver förfaret såsom i § 2 av ovan sagda Nådiga Förordning stadgat är, dvs. Ni bliver anhållen av behöriga personer och bosatt å någon viss bestämd ort i Kejsardömet.

Erkko avreste i tid och stannade två år i USA. Hustrun och sönerna Eljas, Paavo och Eero Olavi följde senare efter.

Direktionen distribuerade följande cirkulär på olika orter och sökte ombud:

Päivälehti har säkerligen år för år gått framåt, läsarkåren har regelbundet, om inte med några långa kliv, ökat trots att tidningen har varit tvungen att kämpa under på alla sätt svåra omständigheter. - - - Vi tror därför att vi kungör en glad nyhet när vi meddelar att Päivälehti jämte tryckeri i början av juni flyttar in i sina nya lokaliteter.

I slutet av maj 1904 förverkligade Päivälehti sina planer som redan kungjorts till ombuden, trots att tidningen var indragen en månad under våren. Päivälehti flyttade med redaktion, kontor och tryckeri till ett hus som ritats av Eliel Saarinen, Armas Lindgren och Herman Gesellius. Adressen var kvarteret Svärdfisken, Ludvigsgatan 4.

Päivälehti hade förutom ett eget hus även skaffat en ny tryckpress, "som man aldrig skådat maken till i Finland". "Cox duplex är en trevlig maskin att beskåda och ännu trevligare att använda", skrev Päivälehti 2. 6. 1904.

"Denna maskin ersätter allt manuellt arbete i ett tryckeri: maskinen trycker, binder, klipper och t.o.m. ombryter tidningen — man måste bara se till att det finns papper för maskinen att svälja, så får man plocka fram de färdiga tidningarna ur en vacker låda. — Snabbheten då? — I medeltal 5 500—6 500 ex. i timmen av en tidning med fyra

papper, 8 sidor och 7 spalter. Maskinen har tillverkats i Battle Creek, Mich., U.S. of A."

Till det nya huset strömmade lyckönskningar, bl.a. följande från J. H. Erkkö:

*Må dagen komma in i huset
tillsammans med Päivälehti!
För frihetens seger
skall här arbetas!*

Men Eugen Schauman sköt Bobrikoff i juni 1904 och censuren övervakade strängare än förut. Päivälehtis allegoriska ledare "Om midsommaren" blev svepskälet för att tysta Päivälehti.

Överstyrelsen för pressärendena beslöt 27. 6. 1904 "dra in Päivälehti för evigt fr.o.m. den dag då tidningens ansvarige redaktör Filosofie doktor Santeri Ingman om detta beslut har erhållit ett skriftligt meddelande".

En vecka senare, 3. 7. 1904 ingick i Päivälehti en förvirrad notis på en spalt: "Päivälehti indragen för evigt. Enligt tillförlitliga källor har Päivälehti av pressmyndigheterna indragits bestående. Detta nummer av vår tidning, som utkommit nästan 15 år, skulle enligt dessa uppgifter vara det sista. Något officiellt meddelande har vi ännu inte erhållit.

Päivälehtis första egna hus blev färdigt 1904.

Men för den händelse att dagens nummer av Päivälehti skulle vara det sista riktar vi ett tack för de gångna åren till alla medarbetare, vänner och läsare".

Eino Leino skrev dikten Den stumme sångaren, en gammal ballad, som publicerades och distribuerades.

*Luo tyrannin laulaja sateethin.
S. L. L. T.*

*Sin kärkein on lakata laulustas,
joka kansan kapinan syttää,
mut että on kärkein sama aist
olen päättänyt kieläi lakata pois
ga sin aimaaks mykistyttää.
Kesk laulan tulla sulan tui*

HELSINGIN SANOMAT

Det blev bråttom med att grunda en efterträdare till Päivälehti och rädda boktryckeriet.

Redan fyra dagar efter Päivälehtis sista nummer 7. 7. 1904 utgavs **Helsingin Sanomats** provnummer. Tjänsten som chefredaktör åtog sig filosofie magister **Paavo Warén**, tidigare känd som medarbetare och som bror till Filip Warén, men politiskt ostämplad.

För att trygga boktryckeriet grundades tryckeriaktiebolaget **Helsingin Uusi Kirjapaino-osakeyhtiö (HUK)** vars bolagsordning daterades till 8. 7. 1904.

I provnumret 7. 7. 1904 hänvisades inte med ett ord till Päivälehti. På första sidan fanns ett Allerhögst reskript från Petershof om att furst Ivan Obolenski utsetts till generalguvernör i Finland. I det sade kejsar Nikolaj bl.a.: "Bevarandet av Finland i en allra närmaste kontakt med Kejsardömet har alltid varit rikets orubbliga målsättning; så skall det också förbli även i framtiden."

Spalten intill upptog en presentation av Helsingin Sanomat, Sananen tienviitoiksi (Ett ord som vägledning). Med rädsla för censuren talades det bara om förbättrande av jordbruket och åtgärder till förmån för de obesuttna, inrättande av andelslag,

avhållsamhet från sprit — spritens fördärv var inte då någon vits utan bitter verklighet — spridande av litteratur och konst till vidare kretsar och såsom tidigare "Helsingin Sanomat vill arbeta som en rent finsksinnad tidning . . . Gott om arbete tycks det ju finnas, så arbetskraft behövs."

Först anhöll man om tillstånd att utge Helsingin Sanomat, vilket man efter en två månader lång väntan erhöll 15. 9. 1904. Tillståndet följdes genast av två provnummer den 24 och 28 september. Tidningen började utkomma sex dagar i veckan (ej måndagar) fr.o.m. början av oktober 1904. Samtidigt, 20. 9. 1904 inlämnades till Kejserliga Senaten en ansökan i vilken "Docent Z. Castrén jämte ett flertal andra personer har anhållit om stadsfästande av förslaget till bolagsordning för **Sanoma Osakeyhtiö** vars ändamål är att utge i Helsingfors en finskspråkig tidning och andra publikationer". Bolagsordningen stadfästes 7. 10. 1904 och Sanoma Osakeyhtiös konstituerande möte hölls 19. 11. 1904 och bolaget antecknades i handelsregistret 14. 12. 1904.

Redaktionen sökte medarbetare per brev och kunde också den 1 december i sin "prenumerationsannons" publicera en lång rad namn, bland dem jordbrukare K. Kallio.

Helsingin Sanomat började växa.

8 000

Helsingin Sanomat lyckades få upp sin premiärupplaga till 8 000.

Ett resultat av generalstrejken 1905 var censurans upphävande. Samtidigt kunde de tidigare landsförvisade återvända hem, bland dem Eero Erkkö som man 1906 vågade igen utse till direktionsens ordförande. **Heikki Renvall** var chefredaktör 29. 12. 1905—14. 6. 1906. Helsingin Sanomats upplaga fördubblades, vilket medförde att en större tidningspress anskaffades 1908. Koenig & Bauers rotationspress tryckte per timme 12 000 ex. 16 sidors tidningar och 24 000 ex. 8 sidors tidningar färdigt skurna. Man kunde också trycka i två färger, i svart och t.ex. i rött. "Detta är av största betydelse för annonsörerna som nu kan få sina annonser verkligen iögonenfallande."

Vägg i vägg med det tidigare huset, tornhuset, uppfördes vid Ludvigsgatan 6 ett andra eget hus

Helsingin Sanomat transporterades till järnvägsstationen med häst och släde 1916.

enligt ritningar av samma arkitekter som ritat det första huset.

1908 hade dock en ny förryskningsperiod inletts och man försökte med olagligheter strypa landets statliga och nationella självständighet. Således hade Helsingin Sanomat som sitt program fortfarande "samma på laglighet baserade finsksinnade, folkliga och frisinnade framstegsprogram".

Som tidningens chefredaktör 15. 6. 1906—31. 12. 1908 fungerade **Severi Nuormaa** och från början av 1909 igen Eero Erkkö. De stadigvarande redaktörerna var totalt elva, stadigvarande illustratörer en och stadigvarande utlandskorrespondenter fem: i Petersburg, Stockholm, Kristiania (Oslo), Rom och E. R. Holsti i London. Tidningen räknade upp 134 stadigvarande medarbetare på 20-årsdagen 5. 12. 1909 av Päivälehtis andra provnummer och var "det hittills största finska tidningsnumret som utkommit i hela världen", hela 32 sidor.

20 000

Tidningens söndagsupplaga översteg 20 000 ex. i

slutet av 1911. Samtidigt fick redaktionen en stenograf och det hette att "för första gången betjänades en tidning i Finland av en elektrisk stenograf, en främling vid namn Parlograph". Det var en diktafon som underlättade arbetet för redaktörerna på nyhetssidan genom att den tog emot telefonnyheter från både utlandet och hemlandet.

28 000

Helsingin Sanomats vardagsupplaga steg till 28 000 ex. 1914 och blev sålunda "Finlands största tidning". Samma år anhöll och fick tidningen tillstånd av Överstyrelsen för pressärendena att utkomma även dagar efter helg, dvs. tidningen började utkomma sju dagar i veckan. — Nyhetsavdelningen förstärktes med **Ilmari Kivinen** som blev den vittberömda kåsören **Tiitus**.

1914 då första världskriget bröt ut hände det att tidningsupplagan beslagtogs några gånger, bl.a. den femte augusti p.g.a. Tiitus kåseri "Jo paukuvat" (Det smäller redan). Överstyrelsen för pressärendena kom dagligen med muntliga och skriftliga förvisnings- och indragningshotelser som inte fick omnämnas i tidningen. "Man får inte berätta någonting om den ryska militärens rörelser vid Finlands sydkust och inte om händelser och förehavanden överhuvudtaget, det må gälla vad som helst" skrev redaktionens dagbok.

Men man fick till stånd extra blad dvs. telegram som snabbt såldes i 16 000 ex.

För att underlätta distributionen grundade Helsingin Sanomat 1915 en filial på Broholmen. Trogen sina ideella strävanden att öka läsintresset grundade Helsingin Sanomat på kontoret ett bibliotek för tidningspojkar och -flickor. Under kristiden delade man på kontoret ut "moderna snörskor med böjlig träsula" till barn som nu fick "ta av sig fars stora stövlar, mors slitna skor, söndriga filtstövlar eller galoscher jämte trasor" och återbörda dem till sina rätta ägare.

50 000

En vacker adress, Tacksägelse, undertecknad av chefredaktör Eero Erkko och ekonomichef Aarne Kauppila sändes 1916 till de ombud som bidragit till prenumerationsökningen. Tidningen tackade

Den första filialen grundades på Broholmen 1915.

På 1920-talet sköttes tidningstransporterna med bil.

också sina annonsörer med ett brev. "Vi har glädjen att kunna meddela Er att Helsingin Sanomat fr.o.m. den 25 mars utkommer helgdagar i över 50 000 ex." Resultatet firades söndagen den 9. april 1916 med ett festnummer på 32 sidor som också delades ut i en 17 x 13 cm stor miniatyrupplaga. Numret innehöll bl.a. en presentation av den egna verksamheten, t.ex. en bildserie med Helsingin Sanomat som på Ludvigsgatan lastades och kördes till posttåg med häst och släde, "Dylika lass drar Helsingfors Transportbolags hästar varje söndag sju stycken".

Samma jubileumsår föddes också lejonet som håller fjäderpennan och lutar sig mot tryckpappersrullen. Emblemets ritades av Topi Vikstedt för "Finlands mest spridda tidning".

Trots att priset på papper fördubblades lyckades tidningen öka sin spridning så att även vardagsupplagan 1917 överskred 50 000. Men den 14 och 15 augusti utkom Helsingin Sanomat inte alls. Tidningen var omringad. Två-trehundra män hade marscherat till Ludvigsgatan och ett tjugotal lämnades kvar som "ordningsvakter" för att se till

Tidningsförsäljare som säljer Helsingin Sanomats eftermiddagsupplaga Ilta-Sanomat 1936.

att inget arbete utfördes.

1918 var Helsingin Sanomat indragen i tre månader, 28. 1. — 12. 4. 1918. Röda gardet intog med vapenmakt redaktionen och beslagtogs tryckeriet till staten och började trycka folkskommissariatets officiella bulletiner.

Under indragningen anhölls Eero Erkko i början av mars efter en nattlig husundersökning. Han förklarades för krigsfånge som redaktör för en revolutionsfientlig tidning. Även Santeri Ivalo fängslades.

Båda frigavs först 12. 4. 1918 då Helsingfors intogs och då avlägsnade sig också de beväpnade vakterna från tidningshuset. Följande dag utkom Helsingin Sanomat på en sida under rubriken Dagens färskaste nyheter, följande dag på två sidor och 15. 4. på fyra sidor, tills tidningen 16. 4. utkom på vanligt sätt.

75 000

I slutet av 1918 var vardagsupplagan 65 000 ex. och söndagsupplagan 75 000 ex. Fr.o.m. slutet av

Under andra världskriget redigerades tidningen i bombskydd. Endast en gång 27. 2. 1944 utkom tidningen inte.

Eljas Erkko, chefredaktör 1927–1938 och VD 1927–1965.

november fungerade Santeri Ivalo igen som chefredaktör då Eero Erkko fr.o.m. 27. 11. 1918 av riksföreståndaren **P. E. Svinhufvud** utnämns till socialminister, därefter fr.o.m. 17. 4. 1919 av riksföreståndaren **Mannerheim** till minister för transport och allmänna arbeten och av republikens president **K. J. Ståhlberg** utnämnd till handels- och industriminister 15. 8. 1919–15. 3. 1920.

Tidningens allt större upplaga krävde igen nya större tryckerimaskiner och därmed större utrymmen. 1919 stod tidningens tredje hus vid Ludvigsgatan färdigt. Arkitekt Urho Åberg ritade det som en del av de två tidigare och gav alla en gemensam fasad. Den tyska maskinfabriken blev ett år försenad med leveransen av tryckerimaskinen Vomag som kom hösten 1920. Först då slutade tidningen komma för sent till morgontågen, vilket i sin tur hade drabbat prenumeranterna på olika orter.

Nationella framstegspartiet hade fått hyra kansliutrymmen vid Ludvigsgatan 6. Därifrån utgick ett brev från partistyrelsen till direktionen för Helsingin Sanomat 19. 1. 1920. I brevet föreslog partiet att för att uppnå så nära samarbete som möjligt skulle "styrelsens ordförande och en av styrel-

sen vald lantbruksexpert ges möjlighet att granska och med redaktionen diskutera artiklar av allmän politisk karaktär för publicering".

Tidningens direktion hänvisade i sitt svar 23. 2. 1920 "till det nära förhållande som alltid rått med de centrala organen inom först det ungfinska partiet och senare nationella framstegspartiet, vars strävanden och program tidningen alltid har representerat och drivit", försäkrade att tidningen fortsättningsvis verkar för partiets program och syften och upprätthåller en välvillig samverkan, men svarade att tidningen "med tanke på landets och statens utveckling" beslutat att "ansvaret för tidningens åsikt i aktuella frågor bör kvarstå hos tidningsledningen, ty endast då kan det ansvar och den rörelsefrihet garanteras som tillfaller en riksomfattande tidning."

Den trådlösa telegrafan var en av århundradets största uppfinningar. Som den första i Finland — och i Nordeuropa — fick Eero Erkko, ansvarig redaktör för Helsingin Sanomat rätt att under fem år fr.o.m. 31. 5. 1922 använda anläggningarna för Helsingin Sanomats eget bruk för att ta emot trådlösa telegram. Sloganen "Helsingin Sanomat har de färskaste utrikesnyheterna" var verkligen berättigad. — Många läsare blev säkert glada då tidningens textdel från början av mars 1925 ersatte den svårlästa frakturen med antikva. — Direktionen beslöt 10. 3. 1926 vid sitt möte teckna aktier i det nybildade bolaget Oy Suomen Yleisradio — Ab Finlands Rundradio för FIM 20 000,—.

Fr.o.m. den 1 juni 1927 knöts jur.utr.kand. **Eljas Erkko** till tidningen som biträdande chefredaktör på både "redaktions- och ekonomisidan". Följande höst dog Eero Erkko, tidningens grundare den 14 oktober. Chefredaktörsposten sköttes efter honom av två advokater, **W. W. Tuomioja** som anställdes på redaktionen redan 1917 och Eljas Erkko som också var verkställande direktör och handhade tidningens ekonomi- och utrikesavdelning. Eljas Erkko hade arbetat på utrikesministeriet från 1919 och tillbringat de senaste fem åren på Finlands ambassader i Paris, Tallinn och London.

Helsingin Sanomats rikt illustrerade veckobilaga började komma ut söndag 4. 12. 1927. Serien Pulliainen av tidningens tecknare Akseli Halonen flyttades över till bilagan. Serier köptes också från utlandet: katten Felix dök upp 19. 3. 1929 — och

dess rival Musse Pigg 31. 5. 1931, "århundradets tokigaste djur. Ni har skrattat åt honom på bio, nu kan ni njuta av honom hemma". I veckobilagan kunde barn fr.o.m. 14. 5. 1933 färgsätta serien "Pigge och Gnidde" på söndagen — bara en månad senare än de amerikanska barnen — och Karl-Alfred från mars 1936.

På 1920-talet hade tidningarnas upplagor sjunkit och Helsingin Sanomats vardagsupplaga nådde 50 000-strecket igen först 1928, då den som enda tidning lät kontrollera sin upplaga.

Ilta-Sanomat, Helsingin Sanomats eftermiddagsupplaga föddes 29. 2. 1932 under Mäntsälä-upproret. Då situationen snabbt förändrades räckte telegrammen inte till och redaktionen hade inte tid att i telefon besvara alla läsares frågor. Tidningens chefredaktör var Eljas Erkkö som 1931 hade blivit den enda chefredaktören för Helsingin Sanomat.

"Helsingin Sanomat har alltid utan att bry sig om uppoffringarna gjort sitt bästa för att föra sina läsare så nära de dagliga händelserna som det bara är möjligt." — "Tidningen kan alltid då något speciellt inträffar få fram de färskaste kontrollerade beskrivningarna och bilderna." Så här betygade Helsingin Sanomat under flere år i sina prenummerskampanjer och kunde också med exempel bevisa sitt påstående. Sålunda måste tidningen 28. 7. 1933 säga upp sitt avtal från 1929 med nyhetsbyrån Ullstein i Berlin då den viktigaste basen för ett samarbete hade rasat i samband med att nationalsocialisterna kommit till makten: "Sedan våren har vi inte av Er erhållit tillförlitliga uppgifter om förhållandena i Tyskland."

100 000

Då upplagorna för 1937 hade räknats, vardagar 81 762 och söndagar 100 036, skyndade man sig att beställa en ny tryckpress, denna gång från England. Leveranstiden kom att bli lång: de fyra första enheterna transporterades via Petsamo mitt under brinnande krig 1942 och monterades med egna krafter av soldater som tillfälligt hemförlovats. De återstående sex enheterna blev krigsbyte och måste köpas på nytt, visserligen till priset av järnskrot. Man fick dem till landet 1946.

President **Kyösti Kallio** utnämnde i december 1938 Eljas Erkkö till utrikesminister. Till Hel-

En telegrampojke säljer duplicerade extra blad under strejken i mars 1949.

singin Sanomats och Ilta-Sanomats chefredaktör utsågs utrikesredaktören FM **Yrjö Niiniluoto** som Eero Erkkö redan 1925 utan att återgälda lånet hade "lånat" från universitetet. Eero Erkkö hade sänt honom på tre år som korrespondent till Genève och sedan på tre år till Times redaktion i London.

Såsom känt är nyhetsbehovet extra stort under oroliga tider. Trots bristen på papper, färg, metall och män steg tidningens upplaga snabbt. 1940 uppgick upplagan vardagar till 124 673.

Direktionen beslöt 1942 införa två nya underrubriker på annonssidorna, "Fastigheter" under till salu och "Personärenden" under övrigt. "Under denna senare rubrik beslöt man ta emot annonser om brevväxling bara de håller sig inom lämpliga ramar."

150 000

Fr.o.m. den 1 januari 1943 stod det under tidningens namn Oberoende tidning. Samma år var den kontrollerade upplagan vardagar 139 385 och söndagar 158 175.

I bombardemanget 26. 2. 1944 skadades tidningens hus så illa att man till krigsskadeföreningen fick sända en åtta sidors skadeförteckning. Man hade varit van att redigera tidningen i ett eget bombskydd i källaren, men nu blev man utan ström, så nästa dags tryckfärdiga tidning kunde inte tryckas.

Pappersransoneringen var sträng. I slutet av 1944 måste man utelämna annonser, bl.a. sex sidor betalda annonser den första söndagen i december. Man tvingades också begränsa försäljningen av lösnummer.

1947 var vardagsupplagan över 150 000. De första publicerade telefotona togs emot på redaktionen 10. 10. 1948. 1949 ökades antalet spalter från sju till åtta. Ilta-Sanomat var inte längre Helsingin Sanomats eftermiddagsupplaga utan blev en egen tidning. Den fick det format den har i dag och trycktes på ett rödskiftande papper.

200 000

21. 7. 1952, under de olympiska spelen i Helsingfors var upplagan 245 500 och söndag 20. 7. 1952 270 000. Den veckan ingick i tidningen också en nyhetssida på engelska. De vanliga upplagorna det året var 210 000 och 232 700.

250 000

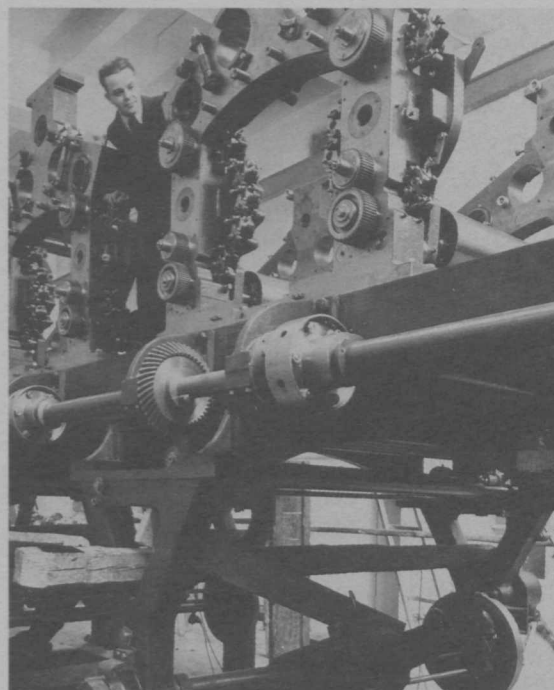
Helsingin Sanomat var Nordens största prenumerationstidning 1954 med en upplaga på vardagar 236 385 och söndagar 259 597. Man beslöt skaffa nya rotationspressar.

1956 var även vardagsupplagan över 250 000. I mars hade man en storstrejk som ledde till våldsdåd. Helsingin Sanomat publicerade t.o.m. ett par lösblad dagligen om situationen. I slutet av året ingick den grafiska industrin ett avtal om arbetsfred och det väckte uppmärksamhet ute i världen.

300 000

Då Helsingin Sanomat 1969 fyllde 80 år med en söndagsupplaga över 300 000 hade ledningen förändrats med anledning av dödsfall.

Chefredaktör Yrjö Niiniluoto avled 4. 11. 1961 under en resa till Sydafrika. Sedan Eljas Erk-

De första enheterna av den engelska tryckpressen Hoe & Crabtree monteras hösten 1942.

ko i två veckor verkat som tf. chefredaktör efterträdde han 20. 11. av **Teo Mertanen** som i många år varit korrespondent i London och chefredaktör för Ilta-Sanomat och **Aatos Erkko**, direktionsmedlem sedan 1954 och chefredaktör för Viikkosanomat sedan 1953.

Eljas Erkko, en legend redan under sin livstid, avled 20. 2. 1965. VVD Aatos Erkko valdes till VD och till tredje chefredaktör utsågs 1. 6. 1966 **Heikki Tikkanen**, som tidigare arbetat vid Helsingin Sanomats politiska redaktion och varit chefredaktör för Ilta-Sanomat. Han blev ansvarig chefredaktör 1976 då chefredaktör Mertanen blev administrativ chefredaktör.

Helsingin Sanomat följde fortfarande sin "traditionella oavhängiga och frisinnade linje" såsom man skrev i den första tryckta verksamhetsberättelsen 1967. Den 1 april samma år publicerades redaktörernas "nyhetsdagbok" på 18 sidor om nyheterna under den 3 veckor långa tryckeristrejken som nu var slut. Samma år inledde bolagets Journalistiska skolan sin verksamhet för att utbilda redaktörer och höja journalisternas yrkeskunskap, anseende och självkänsla.

1972, då vardagsupplagan var över 300 000, drabbades Finland av den första journaliststrejken. Den räckte i tio dagar. Ändå ökade det årliga antalet sidor med 586 och uppgick till totalt 15 304. En årgång blev också drygt två kilogram tyngre och slutade på 97,7 kg. Redaktionen introducerade två nya sidor, finansisdagen och mattorsdagen och man övergick till ljussättning av klassificerade annonser.

350 000

Bland läsarna undrade man om det var möjligt att få åtminstone söndagsnumrets pris tillbaka om man förde tidningen till pappersinsamlingen. 1973 hade söndagsnumret 84 sidor och det vägde nästan ett halvt kilogram. Upplagan steg till 355 116 och årsupplagan vägde 100 kg. Följande år övergick man till tunnare papper och därpå följande år fick annonssidorna tio spalter.

Mellan redaktionen och riksdagen öppnades 1973 en faksimilelinje och 1975 en "direkt linje till politikens huvudstäder" då man fick egna kor-

Lehtikuva Oy grundades 1951 före de olympiska spelen i Helsingfors år 1952. Bilden från november 1959.

respondenter i Moskva och Washington. I slutet av den europeiska säkerhetskonferensen publicerade Helsingin Sanomat 30. 7. 1975 en ledare på åtta språk "Den fria informationsspridningen skapar en grund för det europeiska samarbetet".

400 000

Den nya produktionsinrättningen Sanomala i Vanda togs i bruk under festligheter i samband med tidningens 88 årsdag 1977. Upplagan var då vardagar 356 945 och söndagar 405 185. Annonserna ljussattes helt och nästan hälften av de redaktionella sidorna. Bolagets tidningar trycktes följande år helt med offset i Sanomala och sidorna sändes med mikrovågor i faksimile från Ludvigsgatan till Sanomala. Under våren berättades det att man ibland måste ty sig till "taximile", alltså taxi, men man lärde ju sig också denna teknik, i likhet med all annan teknik. Det tog en minut att via en radiolink sända över en sida.

Det nästa var att man 1979 började trycka annonser i fyra färger och redaktionella bilder i flera färger.

Helsingin Sanomat fick över 100 sidor 1980. Numret med Guiden om de olympiska spelen i Lake Placid söndag 10. 2. 1980 var på 104 sidor och trycktes i en halv miljon. Nästa 104 sidors tidning utkom i december, en vecka efter redaktörernas andra riksomfattande strejk (13. 11. — 2. 12. 1980).

450 000

Då tidningens vardagsupplaga 1981 överskred 400 000 var söndagsupplagan redan 463 046. Helsingin Sanomat var Nordens största morgontidning. I december samma år ingicks ett avtal om att trycka Hufvudstadsbladet i tryckeriet i Vanda och med maskiner som Sanoma Osakeyhtiö skulle uppföra och hyra ut. 92 år tidigare var situationen ungefär den motsatta. 6. 12. 1889 ingicks ett avtal om att trycka Päivälehti i Hufvudstadsbladets tryckeri.

I april 1983 började man en gång i månaden till prenumeranterna och lösnummerköparna distribuera en HS-månadsbilaga på flera tiotals sidor och stor som en större tidskrift.

Det restaurerade kontoret i hörnet av Skillnadsgatan och Ludvigsgatan öppnades igen på hösten 1967.

Samma månad kom HS-tietopalvelut med den första elektroniska tidningen Kaapelisanomat, en med videotex-teknik producerad tevetidning som syntes i Helsinki Televisio.

500 000

1984, samma år som de olympiska spelen i Sarajevo och Los Angeles ägde rum, nådde Helsingin Sanomat det nya sidrekordet på 112 sidor, annonsvolymen slog det nya rekordet 52 080 spaltmillimeter och söndagsupplagan steg till 501 539 ex.

Sportredaktionen tog som den första på Helsingin Sanomat dataskärmer i bruk redan före de olympiska spelen. 1985 togs SII-systemet (Systems Integrating, Inc.) i bruk och ca 300 redaktörer fick sin egen bildskärm. Terminalen ledde till inbesparad tid. Nyheterna från nyhetsbyråer, korrespondenter och regionala redaktioner nådde ännu snabbare fram. Det gick snabbare att skriva, forma om och sända notiserna till sätteriet. Allt senare inkomna notiser hinner med, när redaktörernas tex-

ter inte längre skrivs ut på nytt av sättere. Vad hände då med tryckfelsnisse? Han flyttade från sätteriet till redaktörens terminal och därför finns det fortfarande en korrekturläsningssavdelning.

Helsingin Sanomats vikt — igen över 100 kg per år — och sidantal ökade igen. Tidningen deltog i kostnaderna då ca 10 000 bostadsbolag i huvudstadsregionen måste förstora brevluckorna.

I Sanomala transporterade datastyrda robotar pappersrullarna, transportvagnarna rörde sig skenbart lätt, men 1986 beslöt man förflytta en del av tryckeriverksamheten närmare mer fjärran belägna distributionsområden.

Det skulle vara lika enkelt att förflytta sidorna från Ludvigsgatan till Varkaus som till Vanda och säkert snabbare än att transportera färdiga tidningar från Sanomala.

I slutet av 1988 då tidningen fyllde 99 år var upplagan vardagar 460 539 och söndagarna 544 227. Vad som sedan har hänt innan man nått följande etapp, 500 000, får väl **Päivälehdten Arkistosäätiö** (Päivälehtis arkivstiftelse) berätta. Den övertar tidningens historiska arkiv jämte upp-

gifter under Päivälehti—Helsingin Sanomats jubileumsår. Stiftelsen grundades 7. 5. 1985 av Sanoma Osakeyhtiö och Oy Lehtikuva och den har till uppgift att främja och stöda yttrandefriheten och forskning i yttrandefrihet jämte historia samt stöda

och främja folkupplysning och kulturarbete i vårt land.

Lisa Meckelburg-Mäkelä
Ansvarig för historiska arkivet

